

Poština plačana v gotovini.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVENI LIST.

LETNIK XLVIII.

FEBRUAR 1927.

ŠTEV. 6.

J. H. PESTALOZZI.

(OB PRVI STOLETNICI NJEGOVE SMRTI)

He 15

»Na vsem prepiru ljudi o njihovih naziranjih nimam deleža; to pa, kar jih more storiti pobožne in pridne in poštene in preproste, kar jim more dati v njihovo srce ljubezen Boga in ljubezen bližnjega, in kar v njih hišo srečo in blagoslov, to, mislim, je, izven vsakega prepira, položeno v naša srca nam vsem in za nas vse.«

(Pestalozzi v predgovoru »Lienhard und Gertrud«.)

»Tako poišče oče svojim otrokom v svojem vrtu grede, da sade vanje cvetlice in ohrovt, zelišča in drevesa. Pokaže jim mesto tulipana in lilije, mesto navadnega zelja in cvetače, kraj pritlikavcev in sadnih dreves in se potem v duhu veseli na vse to, kar bodo kedaj tu sadili njegovi ljubljenci.«

(Pestalozzi: »Lienhard u. Gertrud«, 126. pogl.)

Taka so v dve smeri osnovna naziranja moža, ki je želel le eno: z vzgojo do samopomoči pomagati propadajočemu človeštvu, rešiti ga pred poginom z zbujanjem in jačanjem najboljših sil v njem.

Bil je to Jovan Henrik Pestalozzi, ki je v času, ko so se pedagoški reformerji filantropisti in novohumanisti brigali le za visoko šolstvo, bil edini, ki je usmeril vse svoje dejanje in nehanje na vzgojo in pouk preprostih in revnih narodnih plastj ter z redko požrtvovalnostjo posvetil temu namenu vse svoje življenje. Delal je na to, da »narod sam čuti, sodi, veruje, govori in preizkuša«, in plemeniti Arner v »Lienhard u. Gertrud« izpoveduje Pestalozzijev življenski optimizem, ko pravi, da »ne računam na nič manj, kakor na roč, ki bo onemu, iz katerega izide, tako neenak, kakor sta si neenaka noč in dan«.

Plemenitnik v človeštvu,
njegov učitelj,
utiralec nove smeri za njegovo vzgojo...

Rodil se je J. H. Pestalozzi dne 12. januarja 1746. l. kot sin zdravnika v Zürichu. Oče mu je skoro umrl, na kar je sinovo vzgojo prevzela in sila skrbno vodila njegova mati. Trdijo, da je bilo Pestalozzijevega značaja to na kvar: da se mu je tako le močno razvila čustvenost, zaostal pa da je v moškem mišljenju in dejanstvenostni odločnosti.

Dovršivši züriški Collegium humanitatis je šel v bogoslovnico, a ni bil za pridigarja; lotil se je pravnih studij, ki so mu bile suhoparne; po nasvetu nekega svojega sorodnika se je oprijel poljedelstva in pri Birru v Aargauu si je l. 1768. ustanovil svoj »Neuhof«. A gospodar se je držal knjig in posestvo ni uspevalo; Pestalozzija je bolj zanimal Rousseau-ov »Emil« kakor njegovi nasadi predivnatih rastlin, ki jih je hotel izrabljati v lastnem tkalstvu, in tako sta na srečo človeštva propadala v njem poljedelec in tvorničar, vedno bolj pa se je zbujal narodni učitelj, ki mu je lastna beda bistrila pogled in vnemala srce za tujo revščino.

S pomočjo meščanov in bogatih zasebnikov je ustanovil v Neuhofo l. 1775. šolo za sirotno deco, v katero je zbral 50 otrok. Pet let se je ukvarjal in ubijal s svojo šolo, hoteč vzgojiti iz predane mu dece poljedelce in obrtnike. Tak je bil namen moža, ki se mu vse življenje ni hotela odkriti skrivnost, kako se rabijo roke, zatorej se mu tudi ni moglo posrečiti, da otroško roko na priroden način navadi dela.

Propadlo mu je imetje, propadla šola in Pestalozzi se loti pisateljstva. V bedi in siromaštvu je napisal in izdal l. 1780. »Die Abendstunde eines Einsiedlers«, kjer v čustvenih aforizmih propoveduje gojitev notranjih sil v človeški naturi kot poglavitno nalogo vsega človeškega izobraževanja. Ta knjiga, v kateri že povdarja vzgojno silo družine, pa je predhodnik »knjige za narod«, ki jo je dal na svetlo l. 1781. pod naslovom »Lienhard und Gertrud«.¹ S to apoteozo na mater kot vzgojiteljico je postal Pestalozzi na mah znan širšim krogom in se proslavil med vzgojeslovci in književniki. A beda ga zato ni trla nič manj in še naprej je sedel v Neuhofo, tam spisal in izdal še povest »Christof und Else« (1782.), in »Nachforschungen über den Gang der Natur in der Entwicklung des Menschengeschlechtes« (1797.), ki pa oddaleč ne dosejata njegove »knjige za narod«.

¹ Slovenski prevod pod naslovom »Martin in Jera« je oskrbel Jak. Dimnik in ga priobčil v »Učit. tov.«.

Samotarca so l. 1798. dvignile politične razmere v novi republiki Švici. Ko so Francozi opustošili kanton Unterwalden, je bila vlada takoj pripravljena, da prepusti Pestalozziju na njegovo prošnjo zapuščeni samostan v Stanzu, kjer je zbiral zapuščene sirote ter jih jel vzgajati in poučevati. Kar je v njegovem petnajstletjem samotarstvu izzorilo vzgojevalnega v Pestalozziju teoretski, je nameraval sedaj tu prevesti v prakso. Kazalo je, da mu pojde sedaj tudi metodsko izpod rok, a še preden je minulo leto, so mu prevzeli samostan Francozi, da so nastanili vanj vojaško bolnico. Otroci so se porazgubili in Pestalozzi je moral iskati za svoje delovanje novo torišče.

J. H. Pestalozzi.

Našel ga je na elementarni šoli v Burgdorfu v kantonu Bernu. Tu je dobil sotrudnike v dobrih učiteljskih tovariših in z njimi skupaj je ustanovil na burgdorfskem gradu šolo in seminar. Učno metodo, ki je začel z njo v Stanzu, je sedaj preizkušal in poglobljajal ter obrazložil svoje misli in nazore o javni vzgoji in pouku v svojem najznamenitejšem pedagoškem spisu »Wie Gertrud ihre Kinder lehrt« (14 pisem, l. 1801.). Za začetek in osnovo vsega pouka je označil v tem delu nazorni pouk, za njegov smoter jasni pojem, za osnovna sredstva vse izobrazbe pa število, obliko in govor. Kar je podal v tem spisu teoretsko, naj bi pokazale jasno, da se mora tako postopati v vsaki družini, njegove »elementarne knjige« (»Buch der Mütter«; »Abc der Anschauung oder Anschauungslehre der Mahsverhältnisse«; »Anschauungslehre der Zahlverhältnisse«), ki jih je prirejal s svojimi prijatelji.

L. 1804. prevzame oblast graščino Burgdorf za uradne prostore in Pestalozzi se je moral s svojimi prijatelji in s svojo šolo umakniti. Najprej je dobil zavetišče v Münchenbuchsee-u, še isto leto pa se je nastanil v Yverdonu ob Neuenburškem jezeru. Ta zavod, ki so ga posečali dečki in deklice iz najodličnejših rodbin, je kmalu zaslovel daleč po svetu in iz vseh dežel so prihajali pedagogi in državniki, vladarji in odličniki, da vidijo to sloveče vzgajališče. A sreča Pestalozziju ni ostala zvesta. Kolikor bolj se je staral, toliko slabši šolnik je bil; eden njegovih učencev (Ramsauer) pripoveduje, kako je vodil Pestalozzi deco na prosto, kjer pa ni našel zanje nikakega opravila; nabirali so kamenčke, da so jih pometali proč takoj, ko so se vrnili domov. Spričo njegove dobročudnosti se je rahljala v zavodu disciplina bolj in bolj, učitelji so se med seboj prepirali in prej znameniti institut je propadal od dne do dne. Pestalozzija povrh vsega tega še silno potre smrt njegove žene in l. 1825. ukine svoj sloveči zavod.

Potr na duhu in telesu se vrne 80-letni starček v Neuhofo, kjer je dejal svojemu vnuku: »Res tako mi je, kakor da sem s tem svojim odstopom sam napravil konec svojemu življenju, tako mi je hudo«. V Neuhofo je napisal še svoje »Lebensschicksalen«, kjer je popisal svoje veselje in svojo žalost pri delu v Burgdofu in Yverdonu, ter »Schwanengesang«, kjer je v skrčeni obliki še enkrat podal svoje ideje. Dne 17. februarja l. 1827. pa je v Bruggu za vedno zatisnil oči in pokopali so ga v Birru, kjer so mu kasneje postavili tudi spomenik z naslednjim značilnim napisom (nemškimi): »Rešnik ubogih v Neuhofo, narodov propovednik v »Lienhard und Gertrud«, v Stanzu oče sirot, v Burgdofu in Münchenbuchsee-u ustanovnik nove narodne šole, v Yverdonu vzgojitelj človeštva, človek, kristjan, državljan, vse za druge, zase nič.«

Pestalozzija rišejo njegovi življenjepisci kot nekdovekaj nadarjenega človeka, ki je kaj malo vedel o znanstvu in umetnosti. »Ali«, pravi o njem dr. P. Barth¹ tako pravilno, »njegovo srce, njegova ljubezen do naroda ga je koncentrirala na vprašanje, kako bi se dalo pomagati narodu. To vprašanje zopet ga je dovedlo do vzgoje, dalo mu je, da se je poglobil v »realni položaj« otrok in da je našel sredstva, ki naj jim izboljša njihovo bedno stanje: samosila, kakor je nazival sposobnost samostojnosti. Kakor je hotel z »elementarno izobrazbo« ustvariti to samosilo, je bilo pač premalo; smoter pa je postavil pravilno. Našel ga je s tem, da se je

¹ Dr. Paul Barth: »Die Elemente der Erziehungs- u. Unterrichtslehre«: Leipzig, 4. in 5. natis; str. 163.

včutil v otroški položaj.« — In nikdo, trdi Barth, kakor »Pestalozzijevo dejanje in nehanje ni živejša ilustracija za paradoksn, a v jedru resnični stavek Vauvenarguesa: Les grandes pensées viennent du coeur — velike misli prihajajo iz srca.«

V tem dejstvu pa je Pestalozzijeva veličina, po kateri je vznikla ideja njegove pedagogike, ki je osnovna ideja socialne pedagogike in je ideja delovne šole v najintimnejšem njenem bistvu.

Urednik.

Dr. JANKO BEZJAK:

J. H. PESTALOZZIJA VPLIV NA SLOVENSKO VZGOJSTVO IN ŠOLSTVO

Ime J. H. Pestalozzija, največjega nemškega pedagoga sploh in največjega pedagoga novega veka, je hitro in daleč zaslovelo. Mnogo imenitnih osebnosti, med temi tudi znameniti vzgojeslovci, kakor Herbart in Fröbel si je ogledalo njegov zavod v Ifertnu, ki je bil hkratu vzgojevališče, učilišče in učiteljsko semenišče, kamor so prihajali gojenci iz raznih krajev sveta. L. 1809. jih je tam bilo nad 150 od 5. do 17. leta in to Francozi, Nemci, Angleži, Amerikanci in Rusi. Za Fröbla je imel ta poset posledico, da je ustanovil za učence predšolske dobe otroški vrtec v Pestalozzijevem duhu; za J. Fr. Herbarta pa to, da se je jel intenzivno baviti s Pestalozzijevimi spisi, zlasti s knjigo »Wie Gertrud ihre Kinder lehrt« in z njegovim nazornim naukom. Herbartu je po Pestalozziju smoter vse vzgoje n ravnj n značaj, in če je Herbart za vso vzgojo in ves pouk zahteval psihološko podlago, je to storil po Pestalozziju.

Velik je bil Pestalozzijev vpliv na osnovno šolstvo. Jasno je torej, da so poznali Pestalozzija in njegova dela tudi slovenski šolniki v začetku in 1. pol. 19. stoletja. Med temi naš edini, prvi slovenski pedagog škof Anton Martin Slomšek, ki bi ga lahko smelo imenovali našega slovenskega Pestalozzija.

To trditev hočem na naslednjih straneh dokazati. Po svojem delovanju v Neuhofu in Stanzu, kjer je bil Pestalozzi oče in mati, učitelj in vzgojitelj, prijatelj in sodrug ubogih, nebogljenih, zapuščenih otrok, si je pridobil prepričanje, da je obitelj prvo, najvažnejše in najprirodnejše izobraževališče in da je njeno žarišče mati. To idejo je s pesniškim zanosom zagovarjal in razvijal v svoji najznamenitnejši vzgojeslovni knjigi »Lienhard und Gertrud«, o kateri je nemški pisatelj Herder trdil, da se mora šteti med najboljše knjige za

ljudstvo, Diesterweg pa, da je to izmed vseh knjig Pestalozzijevih edina, ki sodi v roke mladega učitelja. V tej povesti iz selskega življenja Pestalozzi razvija pogoje, kako bi se dalo kmetško življenje v npravnem in družabnem pogledu preurediti in preustrojiti.

Tu kaže, da je vzgoja ljudstva neizogibno potrebna in edino sredstvo za povzdigo njegove kulture in njegovega blagostanja. Ta vzgoja se mora začeti pri zibel, zato jo izroča materam. Matere so poklicane ustvarjati iz doma pravo vzgajališče, pravo svetišče. Mati otroke uči lepega vedenja in pobožnosti, mati naj jim tudi daje o vsem, kar jih obdaja, prve nauke z dobrim nazornim poukom! O tem govorim pozneje. Pestalozzi uporablja za matere krasno prisposodbo: Matere nalikujejo božjemu solncu, ki hodi tiho od zjutraj do večera svojo pot in sije in kadar je zašlo, veš, da bo zjutraj zopet vstalo in prišlo obsevat zemljo s svojimi žarki ter zorevat sadeže na njej. Tako dela prava mati v krogu svojih otročičev.

Ta ideja sicer ni nova. Že Komensky je učil, da obsega človeška doba prvih šestih let prvo šolsko stopnjo (vse so štiri), ki jo imenuje materino šolo (schola materna). V spisu »informativij« razlaga, kako je materi v tej dobi postopati: mati naj otroke telesno dobro redi in neguje, naj jih sama doji, zlasti naj čuva njihovo zdravje; potem naj jih vodi k npravstvenosti; naposled naj jih v obliki nazornega nauka uči spoznavati svet in predmete okoli sebe. V materini šoli naj se položi temelj vsemu naslednjemu pouku.

Tudi Rousseau je v prvi knjigi »Emila« zahteval, naj matere darujejo vse svoje sile pravemu negovanju otrok, zlasti naj jih same doje in naj skrbe za njih pravilno telesno vzgojo! Tudi matere uči, kako jim je postopati pri učenju materinščine: samo tiste besede naj otrokom pravijo in ponavljajo, ki zaznamujejo reči, katere gojenci hkratu lahko vidijo in opazujejo; naj jih ne obsipavajo z obilico besedi, da naposled ne vedo, kako in kaj naj bi govorili. — Pouk izhajaj torej iz gojenčeve okolice ter bodi nazoren!

Če torej Pestalozzi s tem, da postavlja domačo hišo v središče vzgoje in pouka, ne uči nič novega, se vendar razločuje od Komenskega in Rousseauja po svojem socialnem naziranju in po tistih metodičnih naukih, ki jih nanizuje na domači pouk in ki temeljijo v pravilnem, psihološko urejenem in postopajočem pouku ter v npravni vzgoji, o čemer bomo še govorili. Sploh pa noben njegovih prednikov s to idejo o materinskem pouku in materinski vzgoji ni tako močno učinkoval na široko in na globoko.

Razumljivo je torej in naravno, da je prevzel to idejo tudi naš Slomšek, ki mu je domača vzgoja temelj vse vzgoje. Tudi Slomšku je mati središče vse vzgoje, a tudi očetovega vpliva ne prezira. Materin zgled in njen nauk sta liki zvezdi vodnici mlademu otroku. O materinem pouku in zgledu pravi: »Materin nauk je mladeniču jutranja zarja; njen bogoljubni zgled mu je vse žive dni lepa bela luč. Materin spomin spremlja človeka prav po angelsko po vseh potih in najsi ravno tak človek včasih zajde, prej ali slej ga rajne matere duh povrne na pravo pot. Blagor torej sinu, ki ima dobrega očeta — dvakrat blagor njemu, ki ima dobro krščansko mater... Kar dobra mati v srce zasadi, ne usahne vse žive dni.«

Velik pomen prave vzgoje v nežni mladosti je Slomšek označil: »Prvo seme podučjenja staršev pade najgloblje, najdalje ostane in obrodi najlepši sad... Bog nam daj tako skrbnih očetov in pa mater, ki bi svoje otroke pridno učili in jim bili živ zgled poštenega krščanskega življenja... Kakor se drevo po svojem sadju pozna, tako lahko po otrocih sodimo starše, dobro izrejen sin je slava svojega očeta.«

Pestalozzi je v povesti »Lienhard u, Gertrud« poudarjal in hotel dokazati, da so štirje sodelujoči vzgojni činitelji potrebni za pravo in plemenito ljudsko vzgojo: obitelj, šola, cerkev in država. Tudi Slomšek često poudarja, da morajo prvi trije činitelji sodelovati. Dobra domača vzgoja se mora nadaljevati v dobri šoli in dopolniti s cerkvenim poukom. »Pridna šola«, pravi »mora biti trojna: se mora doma začeti, v učilnici napredovati, v cerkvi pa dovrševati; ako ena teh spodleti, vse tri kaj ne izdajo.« Često je poudarjal potrebnost sodelovanja domače hiše in šole. Tako pravi: »Blagor sinu, komur je mati prvi, oče drugi moder in pošten šolnik, šele tretji učitelj, ki ni samo učitelj, marveč tudi skrben krščansk odgojitelj!«

V prej imenovani povesti in v knjigi »Wie Gertrud ihre Kinder lehrt« je Pestalozzi razpravljal tudi o najvažnejših točkah svoje metode ter jo znanstveno dokazal; prvo izmed načel je, pouk in vzgoja se morata vršiti po naravnem razvoju otrok, to je, bodita psihološka: iz tega izvira glavno načelo: pouk bodi nazoren: od stvari k besedi in pojmu in dalje: pouk in vzgoja naj se vršita postopoma in polagoma: od bližnjega k oddaljenemu, od znanega k neznanemu, pouk bodi temeljit; duševne sile je treba prej razviti in potem šele uporabljati, iz šole naj se odpravi pogubonosni mehanizem. To so najvažnejša Pestalozzijska učna načela.

Največjega pomena je načelo, da se mora vsak pouk, tudi etični naslanjati na naziranje, uporaba naziranja mora biti pravilna, ne samo tiste predmete, o katerih se govori,

mora učenec imeti pred seboj, marveč v etičnem pogledu tudi tisto, kar je otrok sam doživel, sam spoznal in izkusil. Kako naj se pravilno nazorno poučuje, je Pestalozzi razodel v gori navedeni knjigi »Wie Gertrud ihre Kinder lehrt«. Uredil je nazorni pouk po načelih, ki smo jih čisto sprejeli. Vsaj pri nas se vrši ta pouk v Pestalozzije-
vem smislu: učencem pokažemo reč; ti naj jo imenujejo, potem poiščejo, imenujejo in opisujejo njene dele (analitični postopek); nato naj jo primerjajo z drugimi rečmi in jo razločujejo od drugih kot celoto (sintetični postopek)! Naposled naj se uče pri nazornem pouku pravega govorenja. Mnogo takih vaj je potrebnih (naštevanje oseb, predmetov, njih lastnosti in dejanj).

Naziranje je absolutni temelj vsega spoznavanja. Človeška sodba je le tedaj zrela, če se pojavi kot podatek vseskozi popolnega naziranja tistega predmeta, o katerem naj se izreče sodba. Naziranje vzgojitelj uporablja tudi v etičnem smislu: gojenec opazuje take zglede, ki nanj нравstveno učinkujejo, in doživljaj lastne dogodke, ki ga uče in neposredno vzgajajo: čednosti mora opazovati in videti ob zgledih, preden se mu dajo etični nauki, da jih ume. »Čustva ljubezni, zaupanja, hvaležnosti in pokorščina morajo biti v meni razvita, preden jih morem obračati na Boga. Ljudi moram ljubiti, ljudem zaupati, ljudem biti hvaležen, ljudi slušati, preden se morem tako visoko dvigniti, da ljubim Boga, zaupam Bogu, sem mu hvaležen in ga slušam.« Tako uči in postavlja mater otrokom za prvi in najlepši zgled verskonravnega življenja. Ljubezen in zaupanje do ljudi izhaja iz razmerja med malim otrokom in materjo. Materina ljubezen razvija v njem klico ljubezni, da se uči ljubiti mater, potem ljudi, biti pokoren materi, potem ljudem.

S temi nazori o izrednem pravem naziranju za intelektualno in etično stran vse vzgoje je začel neizprosni boj proti nesrečnemu verbalizmu, ki je takrat gospodaril po šolah in ki se žalibog še doslej ni dal čisto izgnati iz njih. Črka in črka brez duha, učenje na pamet brez umevanja, blebetanje, klepetanje in govoričenje brez naziranja, brez mišljenja, ki dela otroke in potem tudi odrasle bahate nevedneže. Imenitno ti drdra otroški ustni stroj kakor avtomat, če pritisneš na pravi gumb, drdra in drdra do konca. Ako pa učenca globlje potiplješ, da bi iz njega izvabil, koliko tega razume, takrat se ti pokaže vsa nagota in praznота takega pouka.

Tudi Slomšek je bil zaklet sovražnik verbalizma in največji prijatelj nazornega nauka. Umljivo je tedaj, da je Pestalozzi nanj tako močno učinkoval. »Blaže in Nežica v nedeljski šoli« (1842.), ta najodličnejša pedagoška knjiga, kar jim imamo Slovenci, je zgrajena na načelu

psihološkega pouka, zlasti na načelu nazornosti. A tudi obliko je Slomšek posnel po Pestalozziju. Morda je nanj vplival tudi Rousseaujev »Emil«, ki je tudi vzgojni roman. Toda Slomškova povest »Blaže in Nežica v nedeljski šoli« stoji bliže Pestalozzijevi povesti »Lienhard u. Gertrud« po svojem namenu, pedagoške nauke razlagati na podlagi zanimive povesti iz vsakdanjega življenja in iz šole. Zdaj uporabi izreden dogodek v občini, ki so ga vsi učenci doživeli, zdaj kak znan opravke ali običaj ljudstva, ki ga vsi učenci že poznajo, zdaj kako poučno povest, za katero se učenci z vso dušo zanimajo: na tej tvarini, na tem naziranju, na teh dožitkih gradi in zida ves nadaljni, zlasti etični pouk. Tako postopa pri svojem pouku psihološko, da zbudi zanimanje in pričakovanje, da spravi učence v pravo dušno razpoloženje za sprejemanje nove učne snovi. Da bi n. pr. učence poučil o strupenih gobah in strupenih zeliščih, jim takole govori: »Ste li slišali, kaj se je zgodilo pri Hudniku v Čreti? Sina smo včeraj pokopali, troje pa jih je še na smrtni postelji. Rastirica je gob nabrala in domu prinesla; ker jih kuhinjska ni poznala, jih je takoj predstavila. Tone pride ves lačen s polja in jih jame prav željno jesti. Niso še dojedli, ko mu začne že slabo prihajati; pred očmi se mu stemni ter mu je umreti. Tudi dekla in pastirica se trgata in bruhata. Sosed leti hitro v Kamnik po zdravnika, ali pri Tonetu je bilo že zamujeno. V strašnem grizenju umrje drugo jutro. — Tuja nesreča naš mora izmodriti... Da se vam (otroci) ne zgodi kaj takega, morate poznati strupene in škodljive rastline, ki rasto pri nas...« — 12. nedelja je n. pr. takole urejena. To poglavje nosi napis »S n a g a, l e p a d r a g a r e č. N e k a j z a d e k l e t a«. Učenci so se dotlej že naučili pisati svoje ime in dnevni datum. Takoj uporabi Slomšek to priliko, da pristavi stavek o važnosti tega znanja: ne bo se vam treba pri gosposki podkrižati, kadar boste za pričo pozvani; potem jih uči še rabo velikih začetnic ter najvažnejša pravopisna pravila. Hkratu združi s tem didaktičnim naukom etični nauk o s n a ž n o s t i. »Ne bilo bi prav«, tako izpregovori kaplan, ko pride v šolo in pohvali učence, ki čedno pišejo, »lepo pisati, pri domačiji pa vse nesnažno imeti in če bi dekleta rajši za pero prijela kakor za metlo. Danes bom posebno dekletom jedno povedal.« Tem besedam sledi povest, ki živo slika nesnago v hiši in kuhinji, nesnago gospodinje in otrok, nesnago v jedilih. Ta povest naj zbudi v učenkah ljubezen do snage in reda. Povesti pridruži nauke za domačo snažnost in sicer deset naukov za ženske, sedem pa za moške. »Nič zaljšega ni — pravi sveti Duh« — tako sklene, »kakor čedna duša. Kar je svetlo solnce na svetlem nebu celemu svetu, je dobra ženka svoji hiši — svetla luč in zlat steber.« Tako uvaja vsako snov s primernimi znanimi predstavami, da na podlagi naziranja nadaljuje pouk.

Pestalozzi dalje pravi, da priroda sama razvija gojenčeve sposobnosti z vsem, kar ga obdaja. Vzgojitelj s svojim postopanjem prirodo le podpiraj in izbiraj prava sredstva za pospeševanje prirodnega razvoja, zlasti navajaj učenca k delu in ga dovajaj do samodelavnosti, to je pravo sredstvo, s katerim razvijamo po naziranju vse učenčeve efikne in intelektualne sile! Ta Pestalozzijeva ideja o samodelavnosti učencev je začela učinkovati šele v najnovejši dobi, ko se poizkuša po samodelavnosti učence dovajati do istinskih izkušenj in nanje naslanjati svoj pouk. Vsa tako zvana »delovna šola« ima svoj začetek v Pestalozziju. Ali je morda kdo prej kaj vedel ali slutil o spisju, v katerem učenci pripovedujejo o lastnih doživljajih, o lastnih opazovanjih, o lastnih izkušnjah, o lastnem mišljenju? Vse je po tem pouku bilo utemeljeno na zastareli ideji, da naj se učencem podaja snov, kateri je treba najti novo obliko, torej premlevanje stare tvarine. To je le polovičarsko. Kaj oblika — vsebina, misel, ideja — to je temelj vsega spisja in vsega življenja. Kaj ti pomaga lepa posoda, pa nimaš nič v njej; kaj, če se znaš izražati še tako lepo, pa ne veš, kaj bi izrazil. Kajpada ne smemo omalovaževati oblike. Popolnost leži v lepi harmoniji med vsebino in obliko; toda boljše je vsekako, če imaš slabo obliko, pa dobro vsebino, kakor pa lepo obliko pa brez vsebine; to je oreh brez jedra, puhel lešnik, zvok brez srca. Tako se znanje učencev nikoli ne razširi in v vsem njihovem delovanju in mišljenju nedostaja samostalnost, sigurnost in samozavest.

Takih primerov za pomen samodelavnosti v šoli bi še lahko mnogo navedli; za vsak predmet bi se lahko napisala posebna razprava, toda to bi nas odstranilo od prvotnega predmeta. Vse to je že Pestalozzi učil, a šele čez 100 let je njegovo seme obrodilo.

Da so uvaževali Pestalozzijeve nauke o nazornem pouku tudi drugod na Slovenskem, razvidimo iz dejstva, da se neka začetnica na Kranjskem iz leta 1808. ravna po njih. Dotlej se je nazorni nauk čisto pogrešal. Ker je pa Pestalozzi, odnosno njegov učenec Krusi v Burgdorfu in Münchenbuchsee-u (1799.—1804.) učil, da naj učitelj nazorni nauk prične s človeškim telesom kot nazornim predmetom, zato nahajamo v prej omenjeni začetnici pogovor o človeškem telesu in njegovih delih, o človeški duši, o človeški družbi in naposled o hiši in njenih pripravah vse pod Pestalozzijevim vplivom. Tako je prišla stvar v tek in že Slomšek ima v svojem »Abecedniku«, oziroma »Malem Berilu« nekaj strani določenih nazornemu nauku za prvošolce; toda ker je spoznal, da se ideja o človeškem telesu kot nazornemu predmetu ne da vsestransko uporabljati in izkoriščati, jo je Slomšek opustil, izhajajoč od šolske priprave. Pod poglavjem: »Nazorni ali ogledni nauk« ima v Abe-

cedniku še kot ostanek: petero čutil, v »Malem berilu« pa že nahajamo šolsko pripravo kot nazorilo.

Če smo prej povdarjali, da je izmed Pestalozzijevih načel psihološkega pouka i to: pouk bodi temeljit in se izvršuj od stopnje do stopnje; moramo reči, da je tudi Slomšek hotel, naj učitelj tako postopa: napreduj stopnjema in zmerno ter mnogo ponavljaj! »Povej otrokom najprej poglobitve resnice ter ponavljaj z vsakim naukom... Čim počasneje napreduješ od kraja«, pravi Slomšek, »tem hitreje ti bo šel pouk od rok, kadar se deci v nauku pojasni in razdani.« »Ne razlagaj«, pravi dalje, »otrokom naenkrat preveč, ne premalo. Ako jim poveš preveč in prenašlo, ne bodo si zapomnili. Ako jim razložiš premalo, bode jim dolgočasno.«

Kakor smo že trdili, je Pestalozzi bil mnenja, da je treba duševne moči prej razvijati in potem jih šele uporabljati v etičnem in intelektualnem smislu. Iz svojega moralnega vidika je sploh stal na istem stališču kakor Komensky in John Locke: npravstvenost, čednost in značajnost so tudi njemu več vredne nego učenost, zato mu je bilo malo do pridobivanja pozitivnega znanja; učenje mu je le sredstvo za razvoj intelektualnih sil (izobrazba duševnih zmožnosti), fizičnih sil (poklicna izobrazba) in nraavnih (etičnih) sil (izobrazba srca in vzgoja npravne samostnosti). Verskonpravna vzgoja pa mu je glede na njegovo socialistično stremjenje višek vse vzgoje. Tu pa je zopet mati prva in prava učiteljica npravstvenoverske izobrazbe: otrokova ljubezen do matere je prvi vir njegove npravnosti in verskega čustvovanja. Naposled postane mati posredovalka med otrokom in Bogom. V vzgojevališču v Ifertnu je bila npravnost in vera podlaga vsemu pouku, četudi ni imel za nju določenih posebnih predmetov, ker ju po njegovem mnenju ni treba; kajti duh ljubezni je tisto sredstvo, s katerim se npravstvenost in vera učita. Zato je imel vsak dan v srce segajoče nagovore, s katerimi je hotel npravstvenost zbujati, kar se mu je tudi posrečilo, ker je znal najti pravi otroški ton, s katerim je govoril, in ker je svoje govore naslanjal na življenje gojencev ali na posebne njih dožitke.

Tudi Slomšek je smatral pouk za del vzgoje in najvišji vzgojni smoter mu je bila npravnost. »Učenci naj po spoznanju koristnih reči modreje ravnajo in rastejo v sveti čednosti.«... »Dobra šola razjasni glavo in ogreje srce za vse dobro: in to je šole prvi, sveti namen. Učiti otroke po krščansko, modro živeti, si preskrbeti začasno in večno izveličanje: za to je šola. Pošteno dejanje ima v šoli prvo — posvetno dejanje poslednje mesto. Dobro je znati pisati in brati, pa stokrat bolje pošteno ravnati.« »Učenost brez čednosti je cvet brez sadja.«

Zato izvajaj učitelj iz vsakega predmeta etičen nauk ali nauk, koristen za življenje! Takih naukov so njegovi spisi polni.

Kar se pa pri Pestalozziju često prezira, je to, da je bil prvi socialist pedagog. Njegova pedagogika je prešinjena socialnega duha, ki se zrcali v besedah, katere je izpregovoril o svojih učencih v Neuhofo. »Predejo tako marljivo« — je rekel, »kakor prede malokatera dninarica, toda njihove duše ne dninarijo.« To je, delo jim ne ostaje neka; samo vnanjega, ampak prehaja v njih notranjost kot zavest izvrševanja dolžnosti. A to se da doseči le s temeljito vzgojo in povzdigo ljudske kulture. Preprosti narod se mu je smilil, ker je bil beden, siromašen in neolikan, ker njegove duševne sile niso bile tako razvite, da bi jih bil lahko rabil v lastno pomoč. Zato mu je hotel pomoči s primerno potrebno vzgojo, ga kulturno dvigniti, da bi mogel uporabljati svoje duševne moči v svoj prid in da bi tako odpravil socialno bedo.

Da je socialno vprašanje ozko zvezano z vprašanjem o človeški izomiki, o človeški vrednosti; da je treba tudi v preprostem, neolikanem človeku zbuditi vse najboljše sile in vrednote ter ga vzgajati, ga kulturno in нравstveno dvigati in dvigniti da si zna sam pomagati; in ga tako rešiti propasti: to je tista velika ideja, ki je nihče pred Pestalozzijem in nihče za njim ni poudarjal tako temeljito, tako jasno, tako vneto in navdušeno.

In pri nas sta hodila po teh Pestalozzijevih stopinjah Andrej Praprotnik in A. M. Slomšek, pri Srbih pa Obradović.

A. Praprotnika moramo šteti med tiste redke osnovnošolske učitelje, ki žive le za šolsko mladino in za preprosto ljudstvo, ki darujejo vse svoje duševne sile le narodnemu šolstvu in ljudskemu napredku sploh. On je vneto ljubil slovenski preprosti narod in bil izredno vnet za povzdigo njegove kulture. Spisal je temu ljudstvu tudi prepotrebno in praktično knjigo, kakršno je rabilo pri vseh opravilih. To je bil njegov »Slovenski spisovnik«, v katerem so preprosti ljudje nahajali pouk o vseh važnih dnevnikih gospodarskih, obrtniških, trgovskih in političnih vprašanjih, o javnih zadevah notarskega značaja, kakor o pogodbah, izročilih itd. in za vse to tudi primerne obrazce. O osnovnošolskih knjigah pa se je izrazil z istim načelom, na katerem sloni vsa Pestalozzijeva pedagogika, trdeč: »Vse knjige za ljudsko šolo bi morale imeti nalogo, da bi izobraževale ljudi za vsakdanje družinsko, občno, državljansko in нравno življenje; kajti dokler ne bode ljudska šola pospeševala нравnega življenja in ne bode utrjevala s tem prave podlage ljudske izobraženosti, ne bode imela ne domovina ne država prave koristi od šole.«

Tudi Slomšek je po Pestalozzijevega zgledu sodil, da je vse blagostanje ljudstva zavisno od njegove omike, da je treba ljudstvo izomikati, ga kulturno dvigniti in mu tako pripraviti pot do pravega gospodarstva in bogastva. V njegovih spisih nahajamo marsikak izrek o tem. Ker pa je dobra šola glavno izobraževališče, zato mu je bilo ustanavljanje šol in dober šolski pouk tolikanj pri srcu. Najprej je ustanavljal »nedeljske šole«. Kamorkoli je prišel za kaplana, povsod je ustanovil nedeljsko šolo ter bil vedno prvi učitelj v njej. Zlasti je pa zanj skrbel pozneje, ko je bil šolski ogleda v Vuzeniškem okraju ob Dravi. Ker je bil izboren propovednik in je ljudstvo rado poslušalo njegove propovedi — saj je pravilo, da govori, kakor bi rožice sadil — je skušal s propovedmi zbuditi zanimanje za red in urejen, dober šolski pouk; slikal je ljudstvu neizmerno korist, ki mu izhaja iz takšnega pouka in iz dobre šole. Ker torej nedeljske šole niso zadoščale potrebni ljudski izobrazbi, je nagovarjal ljudstvo ter ga skušal pripraviti do ustanavljanja takozvanih občinskih šol: vsaka občina uredi si svojo šolo ter jo vzdržuj prostovoljno! Po svojih, vdanih mu duhovnikih je v tem pogledu marsikaj dosegel. Tako je n. pr. v Št. Jurju pod Taborom tamošnji kaplan vzdrževal občinsko šolo s 95 in nedeljsko s 85 ponavljajočimi in 20 začetnimi učenci. Tako je deloval naš Slomšek za ljudsko izomiko! Da pa mu je bilo tudi za izobrazbo po dobrem čtivu, ki bi bilo na razpolago odraslim ljudem, nam pričajo njegove neumrle »Drobtinice« (1846.), katerih je izšlo 31 letnikov, prva dva je uredil Slomšek sam, druge pa duhovniki, ki so bili vneti za šolstvo in narod. »Drobtinice« so bile namenjene učiteljem in učencem, staršem in otrokom »v podvučenje in za kratek čas«. Vsebina je bila pestra, zanimiva in obsežna: bodisi govor o lepi priložnosti, popis izvanredne cerkvene pobožnosti ali veselega ali žalostnega dogodka, življenjepisa kakega zanimivega in za naše kraje zaslužnega moža, bodisi odlična šolska naloga, dobrovoljni nasveti v šolskih zadevah in v domači odgoji, bodisi poljudne razprave o obstoječih nedostatkih ali hvalevrednih narodnih običajih, pripovedke, pristrčne pesmi v pouk in zabavo.

Zlasti starši so v njih nahajali marsikak dober nasvet: kako jim je vzgajati otroke, katerih napak se pri vzgoji izogibati, sploh kako jim je postopati, da iz otrok naredijo poštene, dobre, pobožne državljane! Tako ima n. pr. 3. oddelek prvega letnika naslov: »Ogledalo za šolo in domačo rejo otrok«. Ko bi čas dopuščal, da bi primerjali, bi našli, da se marsikatera misel v »Drobtinicah« ujema z dejanji v Pestalozzijevega spisih. Tudi v teh zvezkih se ponavlja Slomškova ideja, ki jo je prevzel od Pestalozzija, da je podlaga vse kulture npravna vzgoja. Ljudstvo se je kar trgalo za »Drobtinice«, tako rado in

vneto jih je čitalo. In tu se je pokazalo, da je dobra knjiga najboljša vzgojno sredstvo. To svoje delo je Slomšek nadaljeval, ker je dal pobudo za ustanovitev »Družbe Sv. Mohorja« in bil tako njen duhovni oče. Tako je postal Slomšek največji dobrotnik slovenskega ljudstva, ker mu je preskrbel največjo kulturno dobrino, in bil prvi slovenski socialni pedagog, kar se premalo povdarja.

V zvezi s socialnim stremljenjem Pestalozzijevim moramo še nekaj posebno povdariti. Da se je varstvena in skrbstvena vzgoja za otroke v predšolski dobi ter za sirote in zanemarjeno decu in za nepravilno razvite otroke šolske dobe v naših časih in pri nas tako lepo razvila in tako visoko dvignila, ni li dal vsemu temu pobudo Pestalozzi s svojim človekoljubnim stremljenjem, s svojim globoko čutečim srcem, s svojim plemenitim mišljenjem, s svojo vročo ljubeznijo, ki je z njo objemal ubogo, zapuščeno, na duhu in na srcu neizobraženo decu? On, ki je bil človekoljub v pravem smislu besede, se ni dal prehotiti slabim uspehom in neprijetnim izkušnjam, marveč je nemoteno šel po poti človekoljublja, na katero je krenil, najprej žrtvujoč se za človeštvo, živeč edino le vzgoji, pouku zapuščene neolikane dece.

Zato je tudi Slomšek s toliko ljubeznijo objel ubogo, zanemarjeno mladino ter ljubil preprosti narod in se tako vneto brigal za izomiko otrok, kakor smo že prej razložili. On ni samo ustanavljal šole, marveč je skrbel tudi za učiteljstvo, bodreč in spodbujajoč duhovnike, naj poučujejo mladino, dokler ne dobi javnih šol in javnih učiteljev. Zato je tudi spisal prej imenovano knjigo »Blaže in Nežica«, da bi imeli duhovniki, ki bi hoteli učiti v nedeljski šoli, v rokah neko navodilo, neko metodno knjigo izredne praktične vrednosti.

Naposled je treba še eno omeniti. Pestalozzi je trdil, da so risanje, pisanje in petje spretnosti, ki jih mora vsak učitelj negovati, imenuje jih elementarno umetniško gimnastiko.

Po njegovem vplivu so jeli petje posvetnih pesmi šele uvajati v ljudske šole. Prej se za ta predmet nihče ni brigal, ker niso umeli vzgojnega pomena šolskega petja. Pri nas je tu zopet prednjačil Slomšek, ki je spoznal odlični vzgojni pomen petja ter priredil učencem »Šolo veselega petja za pridno šolsko mladino«. V predgovoru povdarja pomen lepega petja ter pravi: »Vse stvari pojo po svoji šegi Bogu čast in hvalo. Vrelci po kamenju rožljajo in šumljajo slavo Bogu. Pohlevni veter, ki pihlja po drevju, časti Boga, kakor mogočen vihar, ki doni in priklanja drevje. Grilče se na solncu ogreva in kriči svojemu Stvarniku hvalo, da živi, še lepše mu ptičice pod nebom pojo, škrjanček na polju, grlica v zelenem logu po dne, slavček ponoči. — Kako bi mol-

čal človek venec vseh stvari na svetu! Zakaj bi otrok božji ne pel veselo?« A če hoče človek peti, mora peti znati. Zato naj se otroci radi učijo pesmic! »Pa še rajši jih prepevajte, olupšajte svoje življenje, poslušajte svoje veselje, pa tudi poslajšuje 'svoje trpljenje! Vesela pesem zvedri žalostno srce — mila pesem ohladi njegove rane. Lepa pesem je božji dar.« Na to se še obrne do učiteljev. »Nate«, pravi, »šopek zbranih pesmi tudi vi, učitelji dragi, naše mladine prijatelji pravi. Vašemu težavnemu poklicu zelen rožmarin! Hočete šolo ogreti z lepim petjem, bodo vam deca vesela v šolo hodili in se radi učili; veliko bolj vam bo lahko. Dobra volja potrebuje dobrega vina, da jo oveseli; dobra šola pa lepega petja, da jo oživi... Slajše reči ni na svetu, kakor je lepa pesem«.

Risanje je Pestalozzi za izobrazbo umetnostnega čustvovanja posebno priporočal; postavil je zanj načelo prirodnosti. Slomšek sploh ni imel zmisla za risanje in ko so začeli ta predmet prav pozno, šele v drugi polovici XIX. stoletja uvajati v šolo, se niso ravnali po Pestalozzijevega nasvetih, ker jih niso umeli, ampak so postavili risanje na podlago geometrijskega pouka.

V pisanju je že Pestalozzi izvajal analitično-sintetično metodo, tudi Slomšek postopa v knjigi »Blaže in Nežica« po njej.

Tako je Pestalozzi vplival na naše šolstvo in našo vzgojo, in zato je povsem prav in dobro, da se ga ob stoletnici smrti hvaležno spominjamo ter povzdigujejo moža, ki je bil vzor prvega, požrtvovalnega učitelja, vnetega človekoljuba in velikega pedagoga.

J. H. PESTALOZZIJEVI IZREKI O POUČEVANJU.

Na začetnih točkah je treba (pri pouku) ostati dosti časa. To vodi do izkušenj o zvišani notranji moči, ki se doseže po dovršitvi prvih začetnih točk, in o posledicah čustva dopolnjevanja in popolnosti tudi na najnižji stopnji.

Otroci uče otroke.

Od trenutka, ko postanejo otrokova čutila sposobna za prirodne vtise, od tega trenutka dalje ga poučuje priroda.

Otroka moramo dovesti do visoke stopnje nazornega in stvarnega znanja, preden je pametno, da ga učimo čitanja.

Začetne knjige za nedoraščence morajo izhajati od najpreprostejših delov človeškega spoznavanja; otrokom morajo globoko vtisniti bistvene oblike vseh odnošajev; dati jim morajo v celem obsegu njihove zavesti

in njihovega izkustva jezikovno izraževanje in povsod morajo izpolniti prve stopnje lestvice spoznanja, po kateri nas vodi priroda sama k vsej umetnosti in vsej moči.

Bistveno nemogoče je, pomagati šoli, če ne moremo dospeti do tega, da podredimo mehanično obliko vsega pouka večnim zakonom, po katerih se dvigne človeški duh od čutnega naziranja do jasnih pojmov.

S čim več čutili izsleduješ bistvo ali pojave kake stvari, tem pravilnejše bo tvoje spoznavanje o njej.

Elementarni pouk naj izhaja od teh treh temeljnih točk:

1. Otroke je treba učiti, da motrijo vsak predmet, ki jim pride do zavesti, kot enoto, t. j. ločeno od tistih, s katerimi se dozdeva zvezan.
2. Spoznati morajo obliko vsakega predmeta, t. j. njegovo mero in njegovo razmerje.
3. Kolikor mogoče zgodaj jih je treba seznaniti s celim obsegom besed in imen vseh od njih spoznanih predmetov.

Moje učno postopanje se izraža v prvi vrsti v tem, da se poslužujem v večji meri, kakor se je godilo to doslej, jezika kot sredstva, da se dvigne otrok od temnih nazorov do jasnih pojmov.

Najvišje načelo pouka sem ugotovil v priznavanju naziranja kot absolutnega temelja vsega spoznanja.

Smoter vsega pouka na vse veke ni in ne bo mogel biti nič drugega, kakor dosega človečanstva, ki se razvija po harmoničnem izvežbanju moči in talentov človeške narave.

Poslušnost je v svojem izvoru spretnost, katere gonilne sile nasprotujejo prvim nagnjenjem čutne narave.

Prvi pouk otrokov naj ne bi bila nikoli zadeva glave, nikoli zadeva razuma — biti bi morala vedno zadeva čutov, vedno zadeva srca, zadeva matere.

Sredstva za pojasnjevanje naših nazornih spoznatkov izhajajo od števila, oblike in jezika.

Število, oblika in jezik skupno so elementarna sredstva pouka, da se združuje cela vsota vseh vnanjih lastnosti kakega predmeta v krogu svojega obrisa in v razmerju svojega števila ter si jo lahko prisoji moja zavest potom jezika.

Pri naziranju je treba misliti na te-le tri točke:

1. Koliko in kolikeri predmeti so pred otrokovimi očmi.
2. Kakšni so; kakšna je njih oblika in obris.
3. Kako se imenuje; kako si more otrok vsakega predstavljati po glasniku, po besedi.

Iz »Wie Gertrud ihre Kinder lehrt«.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

F. KRANJC:

Delovni pouk.

2. Ostali predmeti na nižji učni stopnji.

(Dalje.)

To kajpada se ni dovršilo v eni uri; tudi tri, štiri, ves teden smo porabili zato, da smo si napravili početke stavnice (ni mi treba posebe omenjati, da vsak otrok svojo!), a s temi nekaterimi črkami smo že začeli sestavljati nova imena, besede so dale novih črk, črkovnih (glasovnih) skupin, in glej: čitale so se nove znane besede, fantazija je delovala, zbudilo se je zanimanje, zbudila vedoželjnost, in čim več črk je štela vsaka otroška stavnica, tem hitreje smo napredovali in tem večja je bila potreba tudi po večjih primerkih posameznih črk. Izvirek si je utrl strugo in kmalu je po njej neusahno žuborel potoček...

Črke so morale biti lepše in lepše, ploščice enakomerne — pa vsega tega ni bilo treba zahtevati učitelju; terjal je vedno napredujoči smisel za red, za lepoto: roka, ki je bolj in bolj izgubljala svojo okornost, se je pokorila očesu, ki je zahtevalo obliko, ki mu ni žalila čuta za sorazmernost. Vse to pa je bil še formalni uspeh dobrega materialnega, ki je bil smoter vsega dela v priučevanju čitanja.

Alj — naša prva abeceda so bile velike začetnice... Seveda, saj so nas jih učili napisi, ki so bili zloženi samo iz teh. No, pa to ni bila velika nesreča; hodili smo pač pot zgodovinskega razvoja latinice, ki je tudi najprej poznala same velike začetnice ter si je šele kasneje prikrojila male črke kot posnetke velikih. Zdaj so nastopile nastenske table z velikimi začetnicami in z malimi črkami in primerjava je učila otroke spoznavati sorodnost. Sledile so vaje v napravljanju lastnih stavnic z malimi črkami, kombinacije in raba teh ter konvencionalna uporaba velikih začetnic. Pri tem je nastala potreba po ločilih, tako pa je otrokova stavnica z napisovanjem, t. j. s kombiniranjem črk v besede, stavke, sestavke — jela prehajati v knjigo. Prvi del začetnice nam ni bil potreben nikdar, dobrodošel pa nam je bil drugi del s štivom, v kolikor odgovarja otroškemu zanimanju. Ali v tem pogledu spadajo naše šolske knjige še zelo zelo v poglavje »Fibelleid«...

Seveda delo pri tem postopku ni tako gladko in lahko, kakor se da takole povedati. Mnogo čeri je, ki se jim je treba izogniti in učitelj se mora v delo pošteno poglobiti. Tu imate nadarjenega otroka, zvedavega, ki vse vidi, vse najde in hoče naprej, naprej; tu zopet drugega, ki mu je treba interes buditi in ga vleči, vleči; tu brzo shvatljivi duh, tam počasneža, okorneža. In vsem tem in takim se mora prilagoditi postopek.

Pripeti se, da hoče otrok sestaviti besedo, a mu v njegovi še nepopolni stavnici nedostajajo črke; ali naj mu potrebno črko podamo? Ah, ta otrok je gotovo med boljšimi; daj mu, da jo išče! Daj mu razredno stavnico, ki je popolna lahko že od vsega početka; izbira naj dve, tri besede, v katerih se nahaja neznana črka, pa mu sestavi sam četrto, v kateri se nahaja tudi ta; od tu naj jo najde, od tu naj jo prenese prerisaje v svojo stavnico. — Tu imaš počasneža, ki trudoma dohaja večino; niti ne dohaja, zaostaja marveč pri vsakem koraku. Pri njem je pomoč vsekakor potrebna; a kako mu jo dati, da ostane sam aktiven? V takih slučajih so nadarjenejši otroci najboljši pomočniki; tem zaupaj učitelj posel, da se bavijo s svojim tovarišem. Otrok, ki vzlic duševni razvitosti živi isto duševno življenje kakor njegov zaostali tovariš, podzavestno tako spretno najde pravilno metodo za pomaganje, kakor bi je ne odkril lahko najboljši psiholog. In če mu zaupaš tovariša, se loti posla, da pomaga, da vodi, s toliko vztrajnostjo, da ne odneha, preden ni dosegel uspeha. Povrh pa še zaposlimo njega samega v drugo smer in zajezimo prehitro njegovo napredovanje, ki bi moglo motiti tempo celote. — Odveč bi bilo pri tem slučaju naštevati vse moralne vzgojne vrline takega medsebojnega dela, ki pa je tako naravno in življensko, da bi ga ne smel zanemarjati noben učitelj. Samo da ga vodi v pravilnem pravcu in predvsem pazi, da bi se nadarjenejši kedaj v prešernosti ne povzdigoval nad svojega, duševno manj bogatega druga.

No, kaj bi naštevali vse nijanse, ki nastopajo pri takem individualiziranem delu; bodisi pri tem ali onem predmetu, v tem ali onem šolskem delu. Naj marveč razpršimo še eno bojazen onih, ki morajo za vsako metodo vedeti, ali z njo pač tudi dosežejo oni »materijalni uspeh, kakor ga zahteva predpisani učni načrt« — v tem slučaju: ali se pač vsi otroci tekom enega leta nauče čitati. (Dalje prih.)

R A Z G L E D.

C. TO IN ONO.

Gustav Šilih:

Pedagoški tečaj v Ženevi.

(Od 1. do 15. avg. 1926.)

(Konec.)

Dr. J. Piaget, vseuč. profesor v Neuchatelu je govoril o mišljenju otroka in o njegovem prvem življenjskem letu. Njegova izvajanja so temeljila večinoma na opazovanju lastnega otroka,

zato so bila sicer prav zanimiva, toda znanstveno premalo podkrepljena. Razne stopnje v razvoju otrokovega mišljenja je porazdelil takole: 1. stopnja animizma, 2. stopnja realizma, 3. stopnja artifizijalizma. Dobro je obdelal predavatelj takozvano »drugo vprašalno dobo« ter je tudi pokazal njen pomen za vzgojo malega otroka.

Zanimivejša, čeprav znanstveno ne vselej neoporečna so bila predavanja znane švicarske pedagoginje Alice Descoeu-

dres o vzgoji anormalnih otrok, o govornici malega otroka in o rezultatih ankete, ki jo je bila izvedla, da prouči mišljenje otrok o socialnih vprašanjih. V svojem prvem referatu ni povedala kdo ve kaj novega, v drugem pa je podala celo vrsto zelo duhovito, a tudi malo duhovito sestavljenih vprašanj in nalog, s katerimi je poizkušala dognati besedni zaklad malega otroka. Posebno pozornost je posvetila predšolski dobi. Način svojega raziskovanja je pokazala na več otrokih (starost 3.—6. l.), ki jih je bila privedla k predavanju kot demonstracijske objekte. Z raznimi vprašanji, ki so jih morali otroci dopolniti oziroma nanje odgovoriti, je ugotovila, ako jim je znana kaka določena beseda. Navadno se pokažeta po dva in dva predmeta, ki sta med seboj v določenem razmerju. Prvega imenuje učitelj, drugega otrok. (N. pr.: »Ta ploskev je zelena, druga...«, otrok dopolni: »... zelena«) Otrokovo stališče in razmerje napram raznim socialnim vprašanjem je Descoedres natančno raziskala z mnogoštevilnimi anketami (v Švici, Franciji, Belgiji, Nemčiji itd.) ter je obdelala doslej sledeča področja:

1. Abstinenca: (Med drugim: $\frac{3}{4}$ otrok, pred vsem deklice, so za abstinenco, dočim se zdi starejšim(!) deklicam abstinenca gluhost.) — 2. Vojaštvo o z. militarizem. (Deklice so odločno proti vojnem, toda so mnenja, da je jako lepo gledati vojake v uniformi.) — 3. Denar. (Odgovori na vprašanja: Zakaj je dobro biti bogat ali reven — so seveda z ozirom na milje, v katerem živi otrok, silno različni. V splošnem otroci v svojih odgovorih denar odklanjajo.)

Priznati je treba, da so take in slične ankete prav zanimive, toda gotovo ne poplačajo velikega truda, ki je zvezan z njim. Mnogi pedagogi in psihologi jih odločno odklanjajo: slavni ameriški psiholog Thorndike jih je strogo obsodil, češ, da niso eksaktne, nego površne in docela subjektivne.

Učiteljica na šoli »Maison des Petits«, L. Lafendel, je poročala o vzgoji malih, kakor jo izvajajo v imenovani šoli. Šola ne prisega na nikako metodo, določeno enkrat za vselej, nego preizkuša različne metode, ki temelje na principu spontanosti in igre. Vse delo izhaja iz otrok samih, učenja v našem zmislu tam ni. Zanimiv je shema, ki naj bi pokazal razmerje med otrokom in učiteljem v raznih razvojnih dobah malega otroka.

Manifestacije otrokove spontane aktivnosti se izražajo takole:

Otrok je	Učitelj bodi
eksperimentator	opazovalec
posnemovalec	inicijator
konstruktor	dobavitelj
izumitelj	vežbalec in priganjač
umetnik-pesnik	inspirator-osvoboditelj.

Predavanje je bilo združeno s posetom zavoda »Maison des Petits«, o čigar organizaciji, metodah in uspehih bom obširneje poročal na drugem mestu.

Zenevski zdravnik in psihoanalitik dr. R. de Saussure je govoril o psihoanalizi in njenem razmerju napram vzgoji. Po kratkem zgodovinskem pregledu je prikazal zelo točno in lahko umljivo glavna področja psihoanalize: podzavestno in sozavestno življenje, sanje in razne psihične motnje, povdaril velik pomen sublimacije za vzgojo mladostnika ter pomen simbolične satisfakcije v našem duševnem svetu. Kritično je podal Freudov panseksualizem, bistvo onanije, narcizma in Edipovega kompleksa ter nevarnosti napačnega seksualnega usmerjenja.¹ Način zdravljenja psihičnih motenj pri otrocih je obrazložil na primeru iz svoje prakse ter zlasti podčrtal nevarnost psihoanalitičnega eksperimentiranja po nezdravnih, ki zavzema vedno večji obseg, ker je to prišlo nekako v »modo«. Zakaj nj dovolj, da poznamo bistvo psihoanalize in njenih metod, prav tako in še bolje je treba poznati stroj in funkcije človeškega telesa. V vseh svojih izvajanjih se je Saussure močno približeval Adlerjevi teoriji² o ovirah, ki se stavijo otroku na pot pri uveljavljanju lastne osebnosti. Zato je tudi po njegovem mnenju vzgojiteljeva glavna naloga, da otroka opogumi, v težjih slučajih pa pravočasno pokliče zdravnika.

Dr. Leon Walther, vodja kabineta za poklicno nasvetovanje na inštitutu J. J. Rousseau je predaval v zvezi z mnogimi praktičnimi poizkusmi o znanstveni organizaciji industrijskega dela. Poklicno nasvetovanje zavzema v industrijskih državah odlično mesto ter je doseglo že lepe uspehe. Njega naloga: 1. Psiho-

¹ Kdor izmed bralcev ni poučen o psihoanalizi, pa bi se zanimal zanj, naj si naroči: Freud, Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, Wien, Intern. Psychoanal. Verlag. (553 strani.)

² Dr. Alfr. Adler, Der nervöse Charakter, Wiesbaden, Bergmann.

loško raziskovanje otrokovih sposobnosti. — 2. Studij raznih poklicev. — Metode za rešitev prve naloge so kaj mnogovrstne. Najprej preišče šolan zdravnik otrokovo fizično stanje, poklicni psiholog pa duševnega z različni vprašalnimi polami in posebnimi poizkusi. Uporabljajo se zlasti Tearmanovi testi za raziskovanje splošne inteligence, za določene poklice pa poleg tega posebni testi. Raziskuje se ritem dela, splošna spretnost itd. Dosedanji uspehi poklicnega nasvetovanja so nad vse zadovoljivi, zato se gospodarski krogi vedno bolj zanimajo za to panogo praktične psihologije, ki odpira celokupnemu narodno-gospodarskemu življenju čisto nove vidike.

Od ostalih predavanj naj omenim čisto na kratko še sledeča: insp. Rast, Osnovni pouk v Ženevi (zanimivosti: vse leto odprte šolske poliklinike, zavarovanje otrok proti boleznim in nezgodam [zavarovalnino plačuje občina], varstveni razredi za otroke, ki nimajo pravega doma, v vseh osnovn. šolah šolske kuhinje, počitniške kolonije, pouk pod milim nebom), Butts, Mednarodna pisarna za vzgojo, o kateri poročam natančneje na drugem mestu, in dr. Sechahaye, Študij jezikov in oblikovanje duševnosti, predavanja, ki je predočilo nova pota v pouku francoščine. Tudi dva udeleženca tečaja sta nastopila kot predavatelja: špan. profesorja Masreira, Risarski pouk ter Del Olmo, Metoda Decroly. Kot posebnost moram omeniti še predavanje znanega ustanovitelja šole v Odenwaldu, Pavla Geheba, o koedukaciji.

Geheb je izhajal od trditve, da je za vse življenje odločilnega pomena en element: ljubezen. Vsa kultura, vsa življenska radost in sila izhaja iz ljubezni. Eros je bil učitelj vseh božanstev, a v ženi je materinstvo najmočnejši instinkt. Otrok se rodi na svetu dvespolnih diferenc, zato je koedukacija najvažnejši vzgojni problem, čeprav je izraz sam po sebi tautologija: Kake druge vzgoje sploh ni. Skupna vzgoja naj pretvori dečka v popolnega moža, deklico pa v popolno ženo. Z zavestno koedukacijo se stopnjujejo posebnosti moškega in posebnosti ženskega bitja. Čim težja so naspotja v seksualnem oziru, tem potrebnejša je koedukacija, zakaj prednosti, ki jih nudi, so v primeri s težkočami, zvezanimi z njo, tako velike, da se je mora vzgojitelj vedno bolj oklepati. Vsaj v Odenwaldu so imeli doslej vedno najlepše uspehe. Na žalost je uvedena koedukacija večinoma le v privatnih šolah, toda uvesti jo bo treba tudi v javne

šole. Danes je orijentirano vse življenje po vidiku moža, dočim se čuti žena inferijorno, kar je korenika pogostih nevroz. Smoter ženske vzgoje bodi vzgoja popolnih žen, a koedukacija je najboljšo orožje proti veri o inferijornosti žene.

Zadnji dan počitniškega tečaja je bil posvečen posetu počitniške kolonije v La Rippe ob Lemanski jezeru, ki se pa v ničemer ne razlikuje od naših počitniških kolonij: mnogo otrok, mnogo igre in mnogo zdravega veselja.

Uspeh tečaja? Jako velik — velik, in zadovoljiv v vsakem oziru. Kontakt z znamenitimi, osebno ljubeznivimi predavatelji, stiki z vzgojitelji iz vseh delov sveta, prežetimi z modernimi vzgojnimi idejami: vse to je dajalo tečaju posebno lice, lice majhne vzgojne internacionale, ki se je zbrala v Ženevi z namenom, da služi mladini svojega naroda v edino pravem zmislu: v znamenju bratstva, ljubezni in človečanstva. Pogosto navdaja človeka skepsa, ko čita o raznih poizkusih izmirjenja človeštva: jaz sem jo v Ženevi izgubil. Vzgojna internacionala se ustvarja, se množi in širi: bodočnost pripada njej!

FILOZOFSKI SLOVAR,

(Sestavlja dr. Fr. Derganc.)

(Dalje.)

V sodobni filozofski literaturi teorije resnice ali spoznavne kritike nas preseneča nerazrešljiva protislovnost in zmešnjava pojmov. Navajam samo najboljši nemški »Uvod v filozofijo« (1923) O. Külpe-ja, ki posebne spoznavne kritike sploh ne pozna in obravnava predmetna vprašanja v poglavju spoznavoslovja (noëtike). Niti o temeljnih pojmih ne nahajamo dosledne jasnosti. V razdelitvi filozofije navaša metafiziko kot obsežen nauk o istini (Wirklichkeit oder Realität). Na drugem mestu razlikuje oba pojma in umeva v »Wirklichkeit« samo idealno vsebino zavesti. Enostransko se ustavlja Külpe ob antagonizmu psihologije in logike, rekoč: dočim motri psihologija mišljenje in spoznavanje po njuju pripadnosti k subjektu, opazuje spoznavoslovje vsebino mišljenja, v kolikor naj odgovarja, svojim objektom. Drugje razlaga spoznavoslovje kot nauk o temeljnih pojmih in stavkih, materialnih predpostavah vseh pojedinih znanosti. V noëtiko sodi na pr. prapojem kavzalnosti kot splošno veljaven princip realne dogodnosti, psihologija more govoriti samo o človeškem kavzalnem instinktu in njegovem razvoju do kavzalnega mišljenja. Naposled pravi:

»Tako je filozofija v teh svojih disciplinah (nočtika in logika) pravi A in O vse znanosti. A to umevanje je samo tedaj opravičeno, ako ne napravimo spoznavoslovja za del ali primeno psihologije. V Locke-u ni videl po krivici John Stuart Mill (pr. § 6, 4) osnovatelja analitične (t. j. razkrajajoče) psihologije, še jasneje izstopa ta tendenca pri Hume-u. Nasprotno pa je Kant ponovno opozoril, da je treba teorijo in kritiko človeške spoznavne sposobnosti držati prosto vmešavanja psiholoških vidikov (seveda tudi njemu ni uspelo, povsod izvesti ta princip). Preprič med obema strujama še ni končan, v sedanjosti so n. pr. Heymans, Lipps in Ladd zastopniki psihološkega, Cohen, Riehl, Schuppe, Wundt, Rehmkne i. dr. »transcendentalnega« shvačanja, kakor jih hočemo na kratko imenovati.«

Dober pregled te spoznavnokritične razoranosti nam podaja slovenski filozof Aleš Ušeničnik v svojem »Uvodu v filozofijo« (1921), ki prekaša po lepem jeziku in bogatem gradivu marsikatero enako delo drugonarodnih filozofov, čeprav se naš empirični intuitivizem ob najboljši volji ne more sprizjanziti z njegovim sholastičnim stališčem. Ušeničnik je posvetil samo teoriji resnice prvi zvezek obširnega uvoda in označil v predgovoru pričetek izvestnosti (uverjenost, prepričanost) za osrednji problem naše dobe, torej tudi spoznavne kritike.

Enako smatra tudi največji slovanski filozof, Rus Vladimir Sergejevič Solovjev (1853—1900) uverjenost (vero, izvestnost) za centralno vprašanje spoznavanja (Kritika otvlečennih načal, 1911). Globokoumna in originalna kritika V. S. Solovjeva pobija ipso facto napačno karakteristiko ruske filozofije, — E. L. Radlov (Očerki istorii ruskoj filosofii, 1921) in T. G. Masaryk (Rusija in Evropa, 1923) — da se ruski filozofi ne zanimajo za čisto abstraktna, n. pr. nočtina filozofska vprašanja, ampak da jim izredno ugajajo praktična vprašanja (etika). Po Solovjevu posredujeta samo relativno spoznanje predmetov fenomenalni empirizem s pomočjo predstav in racionalizem s pomočjo pojmov, absolutno spoznanje zajemamo s tretjim načinom intuitivnega, mističnega (religioznega) spoznavanja ali misticizma. V intuitivnem ali mističnem spoznavanju se subjekt in objekt nekako zvežeta, združita, med njima nastopi neko notranje jedinstvo ali ujedinjenje, ki se po obsegu omejuje in stopnjuje do dušnega vsejedinstva. In to notranje jedinstvo subjekta in objekta, to absolutno spoznanje nastopa v zavesti baš s pričetkom

uverjenosti (vere, izvestnosti). Popolno resnico pa nam podaja stoprav sinteza empirizma, racionalizma in misticizma, takozvano celotno znanje ali svobodna teozofija.

A že površna analiza nam razkrije isti zmotni vir, oba filozofa izvestnosti namreč ne razlikujeta dovoljno in dosledno predmetnih in dejavnih občutkov, predmetov in dejev. V treh stopnjah se razvijajoča izvestnost je le poseben položaj zavesti hrepenčnega pričakovanja, pasivne pripravljenosti in otroško naivne udanosti; je le spremeljajoči dejavni pričetek predmetnega pričutka in jačina deja, s katerim se duša takorekoč oklene svojega predmeta, s katerim ga vzame v posest in last, da ga ima in se ž njim spoji; je le ostanek doživljaja v obliki pretresljive emocije. Primerjavno veroslovje nam dokazuje, da oklepa ista absolutna in maksimalna izvestnost brez razlikovanja realne zavzame, predstave in izmišljene utvare. Subjektivna izvestnost torej ne more biti kriterijem resnice, ampak samo po sotrudno-razvojni metodi sprejeti predmet (zaznava), da odločuje torej o resnici način, sotrudno-razvojno zaznavanje, s katerim sprejema človek svoje predmetne občutke, seveda istotako v spremstvu izvestnosti, a sloneče bolj na lastnem izkustvu prestane borbe in storjenega dela za resnico nego na heteronomni emociji.

Solovjevljevo spoznavanje absolutne resnice se razblini takoj ob fundamentalni ugotovitvi noturizma, da sedanje človeštvo s svojimi nepopolnimi sredstvi in metodami sploh še ne more prodreti do absolutne resnice, da spoznava samo delno, nepopolno, zato pa rastočo, napredujočo resnico. Absolutna resnica je samo končni smoter. Ignoro, sed nevero! Solovjev tudi še ni pregledal iluzije sugestivne in avtosugestivne razvidnosti (ekstaza), ki hoče z utvarami izpolniti zijočo vrzel. Enako se razprši očarljiva meglica njegovega misticizma in pred nas pade kleno, prozaično zrno empirične zaznave.

Solovjev, vzgojen v duhu strogega racionalizma, je postal že z 21. letom samostojen, gotov filozof in docent filozofije na moskovski univerzi. Bohotni plevel racionalizma je v njegovi rahločutni duši z živahno pesniško fantazijo, z obsežnim, trajavim spominom in univerzalno, ženjalno obliko sozavesti že zgodaj zadušil vso potrebo in sposobnost avtonomnega, empiričnega opazovanja. Pa čemu bi se tudi trudil z lastnimi čutili, ako so avtoritativne knjige ruskih slavjanofilov (Kireevskij, Homjakov, Samarin), nemških spekulativnih racional-

stov (Fichte, Schelling, Hegel) in indijskih mistikov že davno dognale absolutno resnico in ako jo zdaj heteronomni pouk tako lahko in zanesljivo širi med mladino in ljudstvom? Pod pritiskom racionalizma se je Solovjev tako odvadal samostojnega opazovanja, da je marsikako celo empirično evdenco dojel z apriorizacijo racionalistične absolutne in brezuslovne, neizpremenljive in enotne substance. Zato ni čudno, da je vselej ostrmel kakor ob mističnem čudežu, kadar se mu je za hip odprla mrena racionalizma in je okusil slast avtonomnega opazovanja, zaznavanja. Njegov hevristični in ekstatični afekt, zvezan z univerzalno sozavestjo, v kateri je toplo in globoko sodoživljal vsak utrip vsemirja in prirode, sočloveka in živali, mu je obdal vsako banalno zaznavo z mističnim sijajem. Resnično, v empiričnem opazovanju in zaznavanju se združi subjekt z objektom, samo da se ta empirična intuicija, to združevanje in medsebojno učinkovanje vrši po principih empiričnega noturizma nepopolne, delne, zato pa z napredujočim uspehom se razvijajoče resnice. Ako se ta hipna intuicija ponavlja 20—30 let in vedno z drugim aspektom izpreminjajočega se predmeta, se naposled sumirajo hipne intuicije v eno samo sumativno intuicijo, ki priplava v zavest takorekoč gotova in sama ob sebi iz globin podzavesti: drugi razlog mističnega shvačanja. Podzavestna sumacija in intuicija nam pojasnjujeta tudi skrivnost kulturnega sinkretizma. Enako avtomatično se namreč sublimirajo iz ljudske zavesti (objektivnega duha, javnega mnenja) kulturne ideje. Človeštvo različnih kulturnih sfer se je vedno nahajalo v medsebojnem stiku in se razvijalo sotrudno, z materijalnimi dobrinami je izmenjavalo tudi idealne (misli, ideje). Ljudski spomin je tekom stoletij sprejemal najrazličnejše vtiske, kakor vozi delavec stavbno gradivo na kup, ki ga šele pozneje umni zidar uredi in sestavi v prostoru in zmiselnih oblikih potrebne stavbe. Zato zasleduje ideogenetika v treh fazah nastoj idej: 1. v fazi kaotične raztresenosti med različnimi narodi; 2. v fazi kulturnega stika in medsebojnega spoznavanja, v spominu se naberejo različne ideje kakor korenine, ki se pozneje zrasejo v skupno deblo; 3. v fazi podzavestne sumacije, asimilacije, dušne tvorbe in avtomatičnega vznika nove ideje (intuicije).

Solovejvjevo, iz empiričnega, zaznavnega stika izvirajoče vsejedinstvo pa ni nič drugega nego tista univerzalna, vseobjemajoča, topla in živa sozavest, ki se javlja v duši s pričutkoma absolutne izvestnosti in istovetljive simpatije ali skupnosti (obče-

stva). Pričutek sočutnega vsejedinstva deluje rudimentarno v vsakem človeku ter se omejuje navadno na člane najožjega sorodstva in prijateljstva. Posebno točno ga izraža spekulativni bramanizem s slavnim izrekom »tat tvam asi« (to si ti). To prirodno in kompleksno sozavest (sodoživetnost) naziva kulturna zgodovina izza davna že z imenom »religija« (zveza, Lactantius), samo da se je zavest notranje zveze omejevala doslej izvečine na božanstvo, na teološko religijo. A religiji Bude in Konfucija naravnost izključujeta boga in dušo, kar dokazuje, da se udejevtvuje religiozna sozavest tudi brez božanstva, dasi ne splošno in običajno. Religija pomeni torej isto kakor splošna sozavest notranje zveze in vsejedinstva, religiozen človek je sozaveden človek. Kakor je religija kompleksna, ker obsega vesoljnost, tako je tudi znanost o religiji (veroslovje), znanost o sozavesti kompleksna in teologija, teološka religija tvori v nji samo tisti del, ki se nanaša na odnos z božanstvom. Premišljeno in dialektično prevaro podvaljuje tisti, ki istoveti teologijo z religijo. Druge religiozne odnošaje proučavamo iz kulturne zgodovine in primerjajočega veroslovja, iz verske psihologije, iz mistike in mitologije, iz filozofije in prirodoslovja ter ostalih pomožnih strok religije. Konkretne religiozne resnice se nahajajo iz umevnih vzrokov na začetni stopnji razvoja, tako da se znanstvena polemika ne more še opirati na nobeno dovršeno, izhodno dogmo. Vsaka resna in iskrena polemika ima temveč izvršiti prvo polovico svoje naloge, prisiliti samostojno misleče duhove — takozvane duhovne avtonomiste — k sotrudnemu premišljevanju in v tem sotrudnem znanstvenem delu najti stoprav izhodne in osnovne, čeprav le noturistične resnice. Prejasno vidimo baš tukaj protislovno različnost metod racionalizma in empirizma; racionalizem proglašja za deduktivno izhodišče tiste resnice, ki jih smatra empirizem za nalogo in smoter vsega spoznavnega dela. Dialektični racionalizem hira v vrtincu starega zmotnega kolobarja.

Kakor je le redko sejana vsaka ženjalna nadarjenost ali talent, istotako se le malokdaj pojavi univerzalna sozavest ali religioznost, kakršna je prekipevala iz Solovjeva. Primerjajmo samo sozavest mladostnika s sozavestjo starca. Sozavest emocionalnega in idealnega mladeniča objema s Schillerjem milijone, a ta ogenj polagoma dogori, deleč usodo s svojo minljivo materijalno osnovo, v starcu se skrči v tlečo iskrico brutalnega egoizma. Enako se zdi,

da se tekom stoletij izčrpa tudi sozavest narodov. Sozavest zapada ugaša in se omejuje v kapitalističnem in aristokratskem egoizmu na lasten narod, oziroma na drobno vladajočega razreda. Človeku, narodu daje *raison d'être* široka socialna ali univerzalna sozavest. V čim ožjem obsegu se izloči iz celote, tem bolj oslabi njegova centrifugalna samozavest, tem jačja postane proti njemu ostala celota. Zato se najbrže ne moti nemški zgodovinski filozof O. Spengler, ko napoveduje »Propad zapada«. Pesimistično prerokbo nam potrjuje slepi in nujni zakon nadmoči, ki odločilno sodeluje v fizikalni in kemični, v biološki in psihološki dogodnosti. V gri, v tekmi in borbi idealnih in materijalnih sil odločuje vedno najjačša, to se pravi nadmočna komponenta. Ravnovesna sinteza dveh enako močnih, a protivnih sil je časasna, dokler se ena izmed njih ne ojači do nadmoči. Zakon nadmoči ureja tudi medsebojno razmerje sozavestnih skupin, vedno zmaga skupina z nadmočno, več obsegajočo sozavestjo.

Sozavest pa ni samo izčrpljiva, ampak tudi razdeljiva, razcepljiva kakor vitalna energija, ki se nekako pluralno razcepi v telesu v energijo omejeno avtonomnih organov ali kakor splošna socialna energija, ki se diferencira v razredih po principu delitve dela. Tudi človeška sozavest se pluralno razdeli tekom dušnega razvoja po iahčni nagonov in idej. V idealnem svetu prevladujeta dve ideji, božanstvo in resnica, v materijalni sferi zmagujeta nagona krvi (krvne, rodne skupnosti) in imetja (kapitala). V velikem eksperimentu svetovne vojne smo doživeli oslabele teološke in razredne sozavesti, zmagali sta krvna in kapitalistična sozavest, jedinstvo krvi (nacionalizem) in jedinstvo materijalnega interesa (kapitalizem). Posebej nam je reči besedo o podzavednem jedinstvu krvi, o kateri pravi ljudska modrost, da ni voda. Starj narodi so istovetili dušo s krvjo, oziroma so verovali, da prevaja duša v krvi. Ta stara misel je oživela v moderni medicini s humoralno patologijo in v sociologiji s plemensko higijeno (evgeniko), katero pa si je izumirajoči zapad iz strahu pred nevarnostjo mladih, kulturno neizčrpanih narodov prikrojil po svoje, pri tem potvoril in zarazložil najevidnejša prirodoslovna dejstva ter postavil proti nadmočni istini sugestijo čiste, aristokratske krvi, iluzijo čistega, aristokratskega in izvoljenega naroda, gospodujočega nad plemenj nečiste krvi. Pravzaprav pa je ta nadata laži-evgenika samo nov dokaz njih

izrojene (degenerirane) krvi, ugašajoče iskre, katero naj dialektična sugestija umetno razpiha k zadnjemu poizkusu nasilja nad drugimi narodi. In s tako hujskajočo literaturo je danes preplavljena vsa Nemčija. Nasprotno ve vsak izkušen živinorejec in sadjerejec, da se vsako čisto plemo izrodi, izmre. Umirajoča čista kri se osveži, pomladi in okrepi samo s preselitvijo ali s križanjem, primešanjem tuje, torej nečiste krvi. Podobno si pomaga sadjerejec, ako začne hirati drevo plemenitega sadu. Iz gozda presadi divjak in vcepi nanj zadnjo mladiko umirajočega plemenitaša. Zrase novo drevo, divjak mu je podell bujno življenjsko silo, precepljena mladika plemenitost značaja. Druga banalna primera: čisto zlato ne služi praktičnim namenom zaradi mehko in obrabljivosti. Stoprav s primesjo tuje, trde in malovredne kovine dobi krepost, blesk in zvenk. Ako vpliva že spojitev dveh neenakih vrednot v zmislu pomladitve, okrepitve in preroda, koliko večjega uspeha se smemo nadejati iz združitve dveh odličnih, a različnih prvin, n. pr. dveh različnih kulturnih plemen (belega in žoltega). Takozvana čista, aristokratska ali analitična kri je obsojena na slabost in smrt, z nadmočno zmago zavladava v bodočnosti mešana, demokratska ali sintetična kri. Vsa evgenična dialektika in sugestija ne reši nasilnega zapadnega nacionalizma tudi iz sledečih razlogov: 1. ker je izgubil univerzalno sozavest; 2. ker ga je ošabna ideja čistega in izvoljenega naroda izolirala in oslabila na zunan s tem, da je odbila simpatijo vseh sosednih narodov in jih prisilila k protizavesti antipatije in mržnje; 3. ker ga je ista ošabna ideja oslabila tudi na znotraj z omejitvijo socialne sozavesti, priznavajoče čisto kri samo aristokratsko-kapitalistični manjšini; 4. ker ne razpolaga za nasilje nad drugimi narodi s potrebno nadmočjo, z materijalno, masno (množinsko) osnovo.

Po razvoju kulture se je avtomatično in nujno razdelila tudi idealna sozavest v teološko in znanstveno religijo, tako da razlikujemo danes po centralnem jedru dve obliki religije: 1. teološko religijo, koje sozavest se zbira in gosti v ideji božanstva; 2. znanstveno religijo, ki je prisiljena po mejah svojega spoznavanja in metode iskati težišča sozavesti v ideji znanstvene, empirične resnice. Te organične, razvojne razdelitve idealne sozavesti pa nikakor ne smemo istovetiti s spekulacijo materijalističnega monizma, ki tudi stremi za nekako religijonizacijo znanosti. Tako je samo prirodno, da se je univerzalna religioznost V. S. Solovjeva vzporedno in istočasno

udejstvovala v obeh oblikah religije, v sintezi teološke in znanstvene religije. Kakor išče moderni verizem resnico z organizacijo znanosti in hoče spoznano resnico s posebno praktično, etično in ideotehnično

organizacijo ostvariti v življenju čoveštva, enako dosledno zahteva tudi Solovjev za svojo svobodno teozofijo svobodne teokracije in svobodne teurgije.

(Dalje prihodnjič.)

Razprave o učnem načrtu za I.—IV. razred osnovnih šol.

Hoteli smo, da dá slovensko učiteljstvo svojo stvarno in utemeljeno oceno o učnem načrtu za I.—IV. razred osnovnih šol, o katerem so se zanesli diletantski in znanstveno malo preudarni glasovi celo v naše dnevno časopisje. V ta namen smo povabili slovensko učiteljstvo, da se v posebnih razpravah stvarno pogovorimo o tem vprašanju v svojem pedagoškem glasilu. Slovensko učiteljstvo se je odzvalo temu vabilu v častnem številu; med drugimi so prispevali najmerodajnejši, da imenujemo samo gg. dr. J. Tominška in M. Senkoviča — in upali smo, da bomo s svojim stvarnim obrazloženjem nastopili lahko na odločujočem mestu.

Zaradi gospodarskih razmer UJU poverjeništvu Ljubljana pa je uprava »Popotnika«, žal, odklonila, da se izdajo vsi ti prispevki skupno kot izredna priloga redni številki listovi; v rednih izdanjih pa se iz ozira na list sam te razprave ne morejo v listu trgati.

Cenjene gg. sotrudnike, ki so za gorenje prispevali, prosim po tej poti, naj mi javijo, ali zahtevajo svoj prispevek vrnjen, ali naj se ob priliki porabi pri »Popotniku«.

Urednik.

VSEBINA:

Razprave: 1. P. Flerè: J. H. Pestalozzi. — 2. Dr. Janko Bezjak: J. H. Pestalozzija vpliv na slovensko vzgojstvo in šolstvo. — 3. J. H. Pestalozzijeve izreki o poučevanju.

Iz šolskega dela: 1. F. Kranjc: Delovni pouk. (Nadaljevanje.)

Razgled: C. To in ono: G. Šilih: Pedagoški tečaj v Ženevi. (Konec.) — Dr. Fr. Derganc: Filozofski slovar. (Nadaljevanje.)

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in stane na leto 50 Din, pol leta 25 Din, četrt leta 12·50 Din. Posamezni zvezki stanejo Din 5. — Rokopise je pošiljati na naslov: Pavel Flerè, Beograd, Ministarstvo Prosvete, odel. za osnovno nastavo.

NAROČNINO IN REKLAMACIJE sprejema upravništvo listov UJU poverj. Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Glavni in odgovorni urednik: A. Skulj v Ljubljani. — Izdajatelj: Udruženje jugoslovenskega učiteljstva (UJU), odgovoren A. Skulj v Ljubljani. — Tiska Učiteljska tiskarna v Ljubljani, zanjo odgovarja Francè Štrukelj v Ljubljani.